

Cytowanie

CHICAGO: K. Tuczyński, W. Walat, *Regulacje konstytucyjne i ustawowe edukacji zdalnej. Teoria a praktyka. Casus Uniwersytetu Rzeszowskiego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1, s. 201–215, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.01.15>

APA: Tuczyński, K., Walat, W. (2023), *Regulacje konstytucyjne i ustawowe edukacji zdalnej. Teoria a praktyka. Casus Uniwersytetu Rzeszowskiego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 1, s. 201–215, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.01.15>

Krzystian Tuczyński

ORCID ID: 0000-0001-8220-2199

Uniwersytet Rzeszowski

E-mail: ktuczynski@ur.edu.pl

Wojciech Walat

ORCID ID: 0000-0002-3158-1923

Uniwersytet Rzeszowski

E-mail: wwalat@ur.edu.pl

**Regulacje konstytucyjne i ustawowe edukacji zdalnej.
Teoria a praktyka. Casus Uniwersytetu Rzeszowskiego¹**

Słowa kluczowe: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, edukacja zdalna, Uniwersytet Rzeszowski

Keywords: Constitution of the Republic of Poland, remote education, University of Rzeszow

Streszczenie

Artykuł zawiera porównanie przepisów uregulowań prawnych dotyczących zdalnej formy kształcenia z faktycznym zakresem ich zastosowania w środowisku akademickim. Zastosowaną metodą badawczą jest analiza dokumentów takich jak Konstytucja RP, ustawa

¹ Artykuł powstał dzięki współpracy z Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego w Pracowni E-learningu.

„Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, rozporządzenia Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz wewnętrzne uregulowania prawne (Zarządzenia Rektora UR). Celem badawczym jest porównanie przepisów znajdujących się we wspomnianych regulacjach prawnych z ich praktycznym zastosowaniem w realiach szkolnictwa wyższego, zaś casusem niniejszych analiz stanowi Uniwersytet Rzeszowski.

Uzyskane wnioski mogą posłużyć do weryfikacji rozwiązań zarówno w trakcie standardowej realizacji procesu kształcenia, jak i wprowadzania edukacji zdalnej w okresach kryzysowych. Wśród nich wyróżnić należy m.in. potrzebę zastosowania kształcenia mieszanego (tzw. *blended learning*), czy też utworzenie centrów kształcenia na odległość, które wspierałyby technicznie i merytorycznie nauczycieli akademickich.

Abstract

Constitutional and Statutory Regulation of Remote Education. Theory Versus Practice. The Case of the University of Rzeszów

The article compares the provisions of the legal regulations on the remote form of education with the actual scope of their application in the academic environment. The research method used was an analysis of documents such as the Constitution of the Republic of Poland, the Act ‘Law on Higher Education and Science’, regulations of the Ministry of Education and Science and internal legal regulations (Orders of UR). The aim of the research was to compare the provisions found in the aforementioned legal regulations with their practical application in the realities of higher education, while the case study of this analysis was the University of Rzeszów.

The conclusions obtained may be used to verify solutions both in the course of the standard implementation of the educational process and the introduction of remote education in crisis periods. These include the need for blended learning or the establishment of distance learning centres.

✖

I. Wprowadzenie

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej² stanowi zasadnicze źródło praw i wolności obywatelskich³. Jednym z kluczowych społecznych praw człowieka

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78 poz. 483 ze zm.).

³ B. Banaszak, *Ogólne wiadomości o prawach człowieka* [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 35.

jest prawo do edukacji⁴. Ogólne zasady i gwarancje realizacji prawa do nauki sformułowane zostały w ustawie zasadniczej⁵. Artykuł 70 Konstytucji RP reguluje zasady korzystania z prawa do nauki. Stwierdza, że nauka do 18. roku życia jest obowiązkowa i odsyła do ustawodawstwa w zakresie doprecyzowania sposobu wykonywania obowiązku szkolnego. Konstytucja wskazuje, że za naukę w szkołach publicznych nie mogą być pobierane żadne opłaty, lecz niektóre usługi edukacyjne oferowane przez szkoły wyższe mogą być realizowane za odpłatnością. W gestii rodziców jest wybór rodzaju szkoły (publiczne i niepubliczne), do której uczęszczać będą ich dzieci. Zadaniem władz publicznych jest zapewnienie równego i powszechnego dostępu do wykształcenia, poprzez tworzenie systemów indywidualnej pomocy. Szkolnictwo wyższe ma zapewnioną pełną autonomię instytucjonalną, terytorialną i finansową.

Wspomniane prawo winno być postrzegane zarówno w kategoriach dobra i wartości indywidualnej, jak i ważnego, podstawowego dobra społecznego⁶. W krajowym porządku prawnym prawo do nauki jest realizowane w szkołach publicznych i niepublicznych⁷. Prawo do nauki nie powinno być traktowane w kategoriach przywileju współczesnego człowieka, zaś stanowi nieodzowny warunek rozwoju społeczeństwa⁸ i jest gwarantem pełnego uczestnictwa w życiu społecznym⁹.

Judykatura zaznacza, że z treści przepisu art. 70 ust. 1 Konstytucji RP w sposób jasny i niebudzący wątpliwości wynika, że prawo do nauki jest pra-

⁴ P. Winczorek, *Źródła prawa w projekcie Konstytucji Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego*, „Przegląd Legislacyjny” 1996, z. 4, s. 20–21.

⁵ A. Szmyt, *Zakres i treść Konstytucji RP z 1997 r.*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2012, nr 6, s. 229–234.

⁶ K. Miaskowska-Daszkiewicz, *Egzekucja administracyjna obowiązku szkolnego*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2010, nr 7, s. 334–347.

⁷ W. Trybka, *Gwarancje konstytucyjnego prawa do nauki w szkole niepublicznej [w:] Dookoła Wojtek. Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018, s. 327–336.

⁸ F. Cavalcante-Pimentel, M. Morais-Marques, V. Barbosa-de-Sales-Junior, *Learning strategies through digital games in a university context*, „Comunicar” 2022, nr 73, s. 83–93, <https://doi.org/10.3916/C73-2022-07>

⁹ A. Grzejdziaż-Przybyłowicz, *Prawo do nauki. Prawa dziecka-ucznia*, „Studia Prawa Publicznego” 2019, nr 4 (20), s. 95–126.

wem każdego człowieka niezależnie od jakichkolwiek jego cech, w tym stanu zdrowia¹⁰.

W literaturze można również spotkać pogląd, że art. 70 wyrażający prawo do nauki zawiera bogatą treść normatywną i jest w Konstytucji RP unormowanie szerzej i dokładniej niż inne prawa o charakterze socjalnym¹¹. Różnice w kontekście interpretacji, co do miejsca prawa do nauki pośród innych praw człowieka¹² świadczą o skomplikowanej naturze tego prawa¹³. Konstytucja RP gwarantuje bezpłatność nauki w szkołach publicznych, przenosząc ciężar wykształcenia młodego pokolenia na państwo¹⁴. Prawo do nauki gwarantowane przez władze publiczne obejmuje prawo do nauczania i prawo do kształcenia¹⁵ oraz funkcjonujący w tej dziedzinie system instytucji publicznych, jak i niepublicznych, które mają służyć do realizacji prawa do nauki¹⁶.

Warto dodać, iż Konstytucja RP wskazuje na ogólną rolę państwa w zakresie wszechstronnego dostępu do edukacji, nie koncentrując się na sytuacjach nadzwyczajnych. Podczas opracowywania głównych założeń art. 70 nie przewidziano innej niż dotychczas realizowana, tradycyjnej formy kształcenia.

Pandemia koronawirusa, która w Polsce rozpoczęła się w marcu 2020 r. stanowiła moment zwrotny w kontekście zastosowanych metod i form kształcenia szkolnego i akademickiego¹⁷. Od tej chwili, na nauczycielach (w tym akademickich) ciążył obowiązek dostosowania nauczanych zagadnień do re-

¹⁰ K. Kiczka, *Działalność Polskiej Komisji Akredytacyjnej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Zarządzanie szkołą wyższą*, red. J. Blicharz, A. Chrisidu-Budnik, A. Sus, Wrocław 2004, s. 169–181.

¹¹ L. Garlicki, *Komentarz do art. 70* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, red. L. Garlicki, Warszawa 1999, s. 7.

¹² M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawo konstytucyjne w formie pytań i odpowiedzi*, Wrocław 2003, s. 227.

¹³ H. Babiuch, *Konstytucyjny charakter i zakres ochrony prawa dziecka do nauki*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2009, s. 3–19.

¹⁴ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków 1998, s. 68.

¹⁵ A. Miruć, *Obowiązek szkolny i obowiązek nauki w polskim prawie oświatowym – wybrane zagadnienia* [w:] *Współczesne problemy prawa oświatowego*, red. M. Pyter, Lublin 2009, s. 91–105.

¹⁶ J. Mikosz, *Prawo do nauki* [w:] *Prawa człowieka. Model prawny*, red. R. Wieruszewski, Wrocław–Kraków–Warszawa 1991, s. 983.

¹⁷ L. Mishra, G. Tushar, S. Abha, *Online Teaching-Learning in Higher Education during Lockdown Period of COVID-19 Pandemic*, „International Journal of Educational Research Open” doi: 10.1016/j.ijedro.2020.100012, 2020 (9.11.2022).

aliów kształcenia zdalnego¹⁸, koniecznym stało się więc wdrożenie ustaw oraz rozporządzeń wskazujących sposoby realizacji kształcenia w nadzwyczajnych okolicznościach¹⁹. Stąd wprowadzane rozwiązania niższego rzędu nie powinny w żadnym stopniu ograniczać praw obywateli wynikających z przywołanego art. 70. Konstytucji RP²⁰.

II. Ogólne przepisy regulujące zdalne kształcenie akademickie wynikające z ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz rozporządzeń Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki)

Podstawowym aktem prawnym regulującym kształcenie wyższe stanowi Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce²¹. W niniejszym dokumencie prowadzenie zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość podane zostały w dwóch przepisach – w art. 67 oraz art. 81.

W pierwszej kolejności omówić należy art. 67, którego treść w punkcie 4 wskazuje na możliwość weryfikacji efektów uczenia się objętych programem studiów w ramach zajęć prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość przy wykorzystaniu infrastruktury i oprogramowania zapewniających synchroniczną i asynchroniczną interakcję między studentami i osobami prowadzącymi zajęcia.

¹⁸ J. Sánchez-Reina, E. González-Lara. *The COVID-19 infodemic among young people and adults: The support of critical media literacy*, „Comunicar” 2022, nr 73, s. 71–81, <https://doi.org/10.3916/C73-2022-06>

¹⁹ M. Świstak, *Public universities facing pandemic challenges. Selected issues* [w:] *System ochrony praw człowieka drugiej generacji wobec nowych wyzwań cywilizacyjnych*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Kielce 2022; M. Allo, *Is the online learning good in the midst of Covid-19 pandemic? The case of EFL learners*, „Journal Sinestesia” 2020, nr 10, s. 1–10.

²⁰ M. Świstak, *System preferencji dla „uczelni publicznych 2.0”*. *Kilka uwag w czasie pandemii COVID-19* [w:] *System ochrony praw człowieka w Polsce w czasie wyzwań pandemicznych*, t. 3, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2022, s. 633–651.

²¹ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce; Ustawa z 25 lutego 2021 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 478 i odpowiednio 619).

Drugim godnym uwagi jest art. 81, który wskazuje na uprawnienia ministra w kontekście określenia wymagań dotyczących m.in. programów studiów czy realizowanych kierunków studiów, czy wymagań stawianym kształceniu na odległość. Punkt 4 niniejszego artykułu wskazuje na wymagania dotyczące realizacji zajęć w sposób zdalny. Wskazuje on m.in. wymagania dotyczące prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość oraz maksymalnej liczby punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia.

Kolejnym dokumentem traktującym o zastosowaniu metod i technik kształcenia na odległość jest rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie studiów z 27 września 2021 r.²² Rozdział 5 rozporządzenia zatytułowany: *Kształcenie na odległość* w całości traktuje o tej formie kształcenia: w § 12 podano kryteria stawiane uczelni oraz nauczycielowi akademickiemu w kontekście edukacji zdalnej, natomiast w § 13 określono dopuszczalną liczbę ECTS w ramach kształcenia. Niniejszy § wskazuje, iż liczba punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, nie może być większa niż 50% liczby punktów ECTS.

Ostatni przepis dotyczący kształcenia na odległość pojawia się w § 42. Traktuje on o ustępstwie dotyczącym zwiększenia dopuszczalnej liczby ECTS realizowanej w formie zdalnej. Oznacza to, iż w przypadku studiów rozpoczętych przed rokiem akademickim 2019/2020, liczba realizowanych godzin w ramach zajęć dydaktycznych (na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych), prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, nie może być większa niż 60% ogólnej liczby godzin zajęć dydaktycznych określonych w programach studiów.

III. Szczegółowe rozwiązania prawne regulujące funkcjonowanie kształcenia zdalnego na uczelniach w dobie pandemii określone przez ministerstwo

Uczelnie wyższe rozpoczęły kształcenie na odległość w okresie pandemii na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (dalej: MNiSW) z 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funk-

²² T.j. Dz.U. 2021, poz. 661.

cjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19²³.

Kształcenie zdalne z wykorzystaniem metod i technik e-learningu zostało zmodyfikowane rozporządzeniem MNiSW w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 wprowadzonym 16 października 2020 r.²⁴ W kolejnym rozporządzeniu Ministerstwo Edukacji i Nauki (dalej: MEiN) z 25 lutego 2021 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19²⁵ przedłużono funkcjonowanie kształcenia zdalnego w szkołach wyższych do 30 września 2021 r.

Z dniem 15 sierpnia 2021 r. weszło w życie rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z 10 sierpnia 2021 r. uchylającego rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19²⁶. W związku z tym, po uchynieniu ww. rozporządzenia ograniczającego działalność uczelni i innych podmiotów prowadzących kształcenie zarówno w bieżącym roku akademickim, jak i kolejnych do prowadzenia kształcenia, a także przeprowadzania egzaminów nadal będą miały zastosowanie wprowadzone w ostatnich miesiącach przepisy ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

²³ Dz.U. 2020, poz. 405. Na podstawie art. 51a i art. 198a ustawy z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2020 poz. 85 i 374) zarządza się, co następuje: § 1.1. W okresie od 12 marca 2020 r. do 25 marca 2020 r. na obszarze kraju: 1) ogranicza się funkcjonowanie uczelni nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki przez zawieszenie kształcenia: a) na studiach, b) na studiach podyplomowych, c) w innych formach; 2) zawieszają się kształcenie doktorantów realizowane w ramach zajęć. 2. W okresie zawieszenia kształcenia zajęcia mogą być realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, niezależnie od tego, czy zostało to przewidziane w programie tego kształcenia. § 2. W przypadku prowadzenia kształcenia na studiach zgodnie z § 1 ust. 2 nie stosuje się ograniczeń w zakresie liczby punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, określonych w programach studiów.

²⁴ Dz.U. poz. 1835.

²⁵ Dz.U. poz. 323.

²⁶ Dz.U. poz. 1464.

w sprawie studiów. Tym samym został przywrócony stan prawny regulujący kształcenie wyższe sprzed pandemii, czyli zgodny z przepisem art. 67 ust. 4.

Jednocześnie MEiN zastrzegł w komentarzach²⁷, iż szczególne zasady obowiązują od dnia ogłoszenia stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii do końca semestru, w trakcie którego stan ten został odwołany. W tym okresie zgodnie z § 13a rozporządzenia w sprawie studiów, zajęcia na studiach mogą być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość niezależnie od tego, czy zostało to przewidziane w programie studiów, a liczby punktów ECTS przypisanych do zajęć prowadzonych w tym okresie z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość nie wlicza się do limitu liczby punktów ECTS określonych w § 13.

Ponadto MEiN podkreśliło, że w szczególny sposób uregulowane jest kształcenie na kierunkach studiów przygotowujących do wykonywania poszczególnych zawodów objętych standardami kształcenia zawartych w rozporządzeniach Ministra wydanych na podstawie art. 68 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, dla których zasady w tym limity punktów ECTS, które mogą być uzyskane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość określone są we wspomnianych rozporządzeniach.

Ministerstwo Edukacji i Nauki zwróciło również uwagę, iż w art. 76a ww. ustawy przewiduje możliwość weryfikacji efektów uczenia się przy użyciu środków komunikacji elektronicznej. Na podstawie tego przepisu uczelnie mogą zorganizować egzaminy w tym egzamin dyplomowy oraz zaliczenia lub inne formy weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się określonych w programie studiów poza siedzibą uczelni lub poza jej filią. W przypadku egzaminu dyplomowego środka komunikacji elektronicznej muszą zapewniać zachowanie niezbędnych zasad bezpieczeństwa oraz transmisję egzaminu dyplomowego w czasie rzeczywistym między jego uczestnikami i wielostronną komunikację w czasie rzeczywistym, w ramach której uczestnicy egzaminu dyplomowego mogą się wypowiadać.

²⁷ Uchylenie rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z 25 lutego 2021 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 – Ministerstwo Edukacji i Nauki – Portal gov.pl (3.11.2022).

Przypomniano również, iż uczelnie są zobowiązane do udostępnienia w Biuletynie Informacji Publicznej na swojej stronie podmiotowej zasady weryfikacji osiągniętych efektów uczenia oraz przeprowadzania egzaminu dyplomowego.

IV. Przepisy wewnątrzuczelniane regulujące kształcenie zdalne na przykładzie Uniwersytetu Rzeszowskiego

Pierwszym dokumentem posiadającym moc prawną w Uniwersytecie Rzeszowskim było Zarządzenie nr 30/2020 w sprawie: zapobiegania rozprzestrzenianiu się wirusa COVID-19 wśród społeczności Uniwersytetu Rzeszowskiego (realizacja zajęć dydaktycznych w formie zdalnej). Niniejszy dokument określał w głównej mierze sposób realizacji zajęć zdalnych z wyszczególnieniem platformy e-learningowej, wykładów *on-line* lub udostępniania plików poprzez pocztę e-mail.

Kolejny akt prawny stanowiło Zarządzenie nr 52/2020 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 14 maja 2020 r. w sprawie zasad weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się określonych w programie studiów poza siedzibą Uniwersytetu Rzeszowskiego z wykorzystaniem technologii informatycznych zapewniających kontrolę ich przebiegu i rejestrację w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

Zarządzenie – na podstawie art. 23 ust. 1 w związku z art. 76a ustawy z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce²⁸ (i § 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 23 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19²⁹) – zawierało m.in. zasady weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się określonych w programie studiów poza siedzibą Uniwersytetu Rzeszowskiego z wykorzystaniem technologii informatycznych zapewniających kontrolę ich przebiegu i rejestrację (tj. w formie zdalnej), sposób nadzoru nad prawidłowym przeprowadzaniem zaliczeń i egzaminów w formie zdalnej kończących określone zajęcia w semestrze zimowym lub semestrze

²⁸ Dz.U. 2020, poz. 85, ze zm.

²⁹ Dz.U. poz. 511, ze zm.

letnim w roku akademickim 2019/2020 czy rodzaj oprogramowania służący do realizacji egzaminów.

Kolejnym aktem prawnym dotyczącym wykorzystania w Uniwersytecie Rzeszowskim było Zarządzenie nr 61/2020 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 29 maja 2020 r. w sprawie zmian w organizacji roku akademickiego 2019/2020 na Uniwersytecie Rzeszowskim oraz ustalenia szczegółowych zasad zakończenia semestru letniego 2019/2020.

W § 2 niniejszego zarządzenia zawarta została informacja dotycząca ustępstwa od realizacji zajęć za pośrednictwem metod i technik kształcenia na odległość w przypadku zajęć wymagających bezpośredniego kontaktu nauczyciela ze studentami.

Zarządzenie nr 86/2020 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 11 sierpnia 2020 r. wprowadziło dwie zmiany w stosunku do poprzedniego zarządzenia, tj. możliwość przeprowadzenia egzaminu w formie kontaktu bezpośredniego oraz możliwości przeniesienia studenta na wyższy semestr przy braku zaliczenia jednego przedmiotu.

W związku ze stopniowo spadającą liczbą zakażeń wirusem COVID powstało Zarządzenie nr 89/2020 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 4 września 2020 r. w sprawie organizacji zajęć w semestrze zimowym 2020/2021 w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19. Wskazane zarządzenie znosiło część restrykcji związanych m.in. z formą prowadzenia zajęć. Wśród nich znalazłyby się m.in. przepisy wskazujące na możliwość realizacji zajęć w kontakcie bezpośrednim dla grup nieprzekraczających 50 osób.

Kolejnym aktem prawnym traktującym o sposobie realizacji zajęć w czasie pandemii Covid-19 było Zarządzenie nr 107/2020 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 30 września 2020 r. w sprawie: organizacji pracy w Uniwersytecie Rzeszowskim w roku akademickim 2020/2021. W owym czasie liczba zachorowań znacznie spadła i nie było przesłanek do kontynuowania procesu kształcenia w środowisku zdalnym. Wśród najważniejszych punktów znalazł się m.in. przepis mówiący o sposobie obowiązku zakrywania nosa i ust w pomieszczeniach Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Optymizm nie trwał jednak długo, gdyż na początku listopada liczba osób zakażonych Covid-19 rosła w bardzo wysokim tempie, co skutkowało wydaniem kolejnego Zarządzenia nr 125/2020 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 3 listopada 2020 r., które traktowało o zasadach organizacji za-

jęć dydaktycznych w Uniwersytecie Rzeszowskim prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość w roku akademickim 2020/2021. Wśród przepisów niniejszego zarządzenia pojawił się m.in. przepis o powrocie do kształcenia zdalnego oraz zastosowanych narzędzi weryfikacji osiągnięć studentów.

Najnowszym a zarazem aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Zarządzenie nr 224/2021 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z 25 listopada 2021 r. w sprawie zasad prowadzenia w Uniwersytecie Rzeszowskim zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Niniejsze zarządzenie dopuszcza stosowanie metod i technik kształcenia na odległość na wszystkich kierunkach studiów. W zarządzeniu wskazano również obostrzenia dotyczące wymaganej części punktów ECTS jakie mogą być zrealizowane w ramach zajęć tradycyjnych.

Praktyka akademicka Uniwersytetu Rzeszowskiego pokazała, iż w zdecydowanej większości kierunków kształcenie zdalne zostało ograniczone do realizacji wykładów, zaś ćwiczenia konwersatoryjne, ćwiczenia laboratoryjne i inne praktyczne zajęcia realizowane były w formie tradycyjnej (stacjonarnej).

Obecnie, tj. w bieżącym roku akademickim kształcenie zdalne zostało niemal zmarginalizowane, do realizacji za pośrednictwem metod i technik kształcenia na odległość jedynie przedmiotów ogólnouczeniowych oraz części zajęć w ramach prowadzonych studiów podyplomowych.

V. Wnioski i rekomendacje dla uczelni

Na podstawie doświadczeń wynikających z realizacji procesu kształcenia akademickiego w czasie obowiązujących nadzwyczajnych ram prawnych (w związku z pandemią COVID-19) autorzy doszli do następujących wniosków i rekomendacji dla uczelni.

Jednym z rozwiązań może być zastosowanie kształcenia mieszanego (tzw. *blended learning*), którego zastosowanie nie tylko podczas ćwiczeń, ale i wykładów mogłoby wpłynąć na zwiększenie jakości kształcenia.

Kolejnym kluczowym zadaniem instytucji odpowiedzialnych za kształcenie akademickie jest utworzenie centrów kształcenia na odległość, które

wspierałyby technicznie i merytorycznie nauczycieli akademickich w zakresie realizacji kształcenia zdalnego. Utworzone centra powinny zapewniać warunki do prowadzenia zajęć za pośrednictwem technologii *e-learningowych* oraz organizować kursy doskonalące kadrę akademicką w zakresie stosowania ciągle ewoluujących tych form kształcenia.

Nauczyciele akademicy powinni ponadto dbać o samodoskonalenie własnego warsztatu pracy. Zadaniem osoby prowadzącej zajęcia jest stałe aktualizowanie swojej wiedzy przy wykorzystywaniu do tego celu rozmaitych technologii *e-learningowych*. Kluczowa jest świadomość potrzeby całożyciowego uczenia się (ang. *lifelong learning*) w gwałtownie rozwijającej się rzeczywistości.

Ważne jest również to, aby nauczyciele akademicy korzystali z bogatego doświadczenia uzyskanego w kształceniu tradycyjnym oraz na tyle, na ile jest to możliwe, przekładali je na realizację kształcenia w trybie zdalnym. Tylko takie podejście w zmieniającym się społeczeństwie opartym na technologiach, może stanowić podstawę pełnego zrozumienia w relacjach nauczyciel – student oraz dać gwarancję braku wykluczenia cyfrowego. Jest to duży problem szczególnie dla osób posiadających wypracowane „tradycyjne” metody nauczania, które w współcześnie daleko niewystarczające, ale nadal praktykowane przez grupę nauczycieli akademickich.

Przepisy zawarte w art. 70 Konstytucji RP gwarantujące zarówno prawo do nauki jak i równego i powszechnego dostępu do wykształcenia umożliwiają pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Prawa do nauki nie należy traktować jako przywileju uzyskanego od państwa, lecz jako nieodzowny składnik aktywności społecznej każdego z nas. Wykształcenie daje nam możliwość zrozumienia mechanizmów otaczającego nas świata, przeżywania go oraz umożliwia jego dalszy rozwój. Ustawodawstwo oraz akty prawne wydane przez Ministra Edukacji i Nauki w zakresie realizacji kształcenia na odległość realizują analizowaną materię w nowej sytuacji społecznej. Warto przy okazji wspomnieć o brakach w kontekście omawianych przepisów.

W roku akademickim 2022/2023 kształcenie *e-learningowe* zostało niemal zmarginalizowane na większości uczelni w Polsce. Jedną w propozycji rozwiązania problemu związanego z odejściem od kształcenia na odległość jest doprecyzowanie przedstawionych w artykule aktów prawnych w kontekście sposobów rozliczania nauczycieli akademickich za godziny zrealizowane w trybie zdalnym. Ważnym problemem jest również brak wymiernych ko-

rzyści wynikających z tworzenia kursów *e-learningowych*, zarówno w kwestii finansowej jak również przy ocenie dorobku pracownika. Czasochłonne i pracochłonne wykonanie materiałów *e-learningowych* nie znajduje odzwierciedlenia w realnych korzyściach, marginalizując tym samym rolę e-kształcenia w środowisku akademickim.

Analiza wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie kształcenia (*e-learningu*) wskazuje na pełne i kompleksowe przestrzeganie przepisów znajdujących się w art. 70 Konstytucji RP.

E-learning stanowiący alternatywną formę kształcenia akademickiego daje możliwość zdobywania wiedzy i poszerzania własnych horyzontów myślowych poprzez uczestnictwo w zajęciach zdalnych m.in. na studiach (w tym podyplomowych), czy bezpłatnych szkoleniach *on-line*. Słuchacze mogą w czasie rzeczywistym uczestniczyć w zajęciach, w których prowadzący oddaleni są o setki, czy tysiące kilometrów. Równie istotną korzyścią zastosowania kształcenia zdalnego jest niwelowanie zjawiska wykluczenia społecznego³⁰. Osoby o różnych stopniach niepełnosprawności w kształceniu tradycyjnym spotykają się z wieloma przeszkodami o charakterze logistycznym (brak podjazdów, wind w budynkach czy niedostosowane stanowiska pracy). Wskazane przeszkody w kontekście zastosowania *e-learningu* są w znacznym stopniu zniwelowane³¹. Wynikająca z zastosowania kształcenia zdalnego oszczędność czasu, kosztów dojazdu i łatwiejszy dostęp do wiedzy dla wszystkich bez względu na status społeczny, pochodzenie, czy niepełnosprawność bezpośrednio odnosi się do przepisów wynikających z art. 70 Konstytucji RP.

Zadaniem *e-learningu* jest nie tylko uatrakcyjnienie procesu kształcenia, lecz przede wszystkim minimalizowanie słabych punktów kształcenia tradycyjnego w odniesieniu do przepisów najważniejszego aktu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Jedną z misji uczelni wyższych jest bowiem oddziaływanie na otoczenie w ramach szeroko rozumianej służby publicznej oraz

³⁰ J. Mateus, P. Andrada, C. González-Cabrera, C. Ugalde, S. Novomisky, *Teachers' perspectives for a critical agenda in media education post COVID-19. A comparative study in Latin America*, „Comunicar” 2022, nr 70, s. 9–19, <https://doi.org/10.3916/C70-2022-01> (17.12.2022).

³¹ M. Świątek, *Zdalne świadczenie pracy w czasie epidemii koronawirusa SARS-Cov-2 w Polsce. Wybrane zagadnienia* [w:] *Prawo i administracja we współczesnym świecie. Kierunki zmian*, red. M. Stanisławska, Łódź–Kielce 2020, s. 171–180.

bezpośredni wpływ na rozwój gospodarki opartej na innowacjach i nowych technologiach³².

Literatura

- Allo M., *Is the online learning good in the midst of Covid-19 pandemic?*, „The case of EFL learners. Journal Sinesthesia” 2020, nr 10.
- Babiuch H., *Konstytucyjny charakter i zakres ochrony prawa dziecka do nauki*. „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2009.
- Banaszak B., *Ogólne wiadomości o prawach człowieka* [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
- Cavalcante-Pimentel F., Morais-Marques M., Barbosa-de-Sales-Junior V., *Learning strategies through digital games in a university context*, „Comunicar” 2022, nr 73, <https://doi.org/10.3916/C73-2022-07>.
- Garlicki L., *Komentarz do art. 70* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, red. L. Garlicki, Warszawa 1999.
- Grzejdziak-Przybyłowicz A., *Prawo do nauki. Prawa dziecka-ucznia*, „Studia Prawa Publicznego” 2019, nr 4 (20).
- Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S., *Prawo konstytucyjne w formie pytań i odpowiedzi*, Wrocław 2003.
- Kiczka K., *Działalność Polskiej Komisji Akredytacyjnej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Zarządzanie szkołą wyższą*, red. J. Blicharz, A. Chrisidu-Budnik, A. Sus, Wrocław 2004.
- Mateus J, Andrada P, González-Cabrera C., Ugalde C., Novomisky S., *Teachers' perspectives for a critical agenda in media education post COVID-19. A comparative study in Latin America*, „Comunicar” 2022, nr 70, <https://doi.org/10.3916/C70-2022-01>
- Miaskowska-Daszkiewicz K., *Egzekucja administracyjna obowiązku szkolnego*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2010, nr 7.
- Mikosz J., *Prawo do nauki* [w:] *Prawa człowieka. Model prawny*, red. R. Wieruszewski, Wrocław-Kraków-Warszawa 1991.
- Miruć A., *Obowiązek szkolny i obowiązek nauki w polskim prawie oświatowym – wybrane zagadnienia* [w:] *Współczesne problemy prawa oświatowego*, red. M. Pyter, Lublin 2009.

³² M. Świstak, *Konceptualizacja misji współczesnej uczelni. Uwagi na tle przepisów Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* [w:] *Prawo i administracja. W poszukiwaniu optymalnych rozwiązań*, red. M. Stanisławska, W. Zaborowski, Łódź–Kielce 2021, s. 275–287.

- Mishra L., Tushar G., Abha S., *Online Teaching-Learning in Higher Education during Lockdown Period of COVID-19 Pandemic*, „International Journal of Educational Research Open” 2020, DOI: 10.1016/j.ijedro.2020.100012.
- Sánchez-Reina J., González-Lara E. *The COVID-19 infodemic among young people and adults: The support of critical media literacy*, „Comunicar” 2022, nr 73, <https://doi.org/10.3916/C73-2022-06>.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków 1998.
- Szmyt A., *Zakres i treść Konstytucji RP z 1997 r.*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2012, nr 6.
- Świstak M., *Koncepcjonalizacja misji współczesnej uczelni. Uwagi na tle przepisów Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* [w:] *Prawo i administracja. W poszukiwaniu optymalnych rozwiązań*, red. M. Stanisławska, W. Zaborowski, Łódź–Kielce 2021.
- Świstak M., *Public universities facing pandemic challenges. Selected issues* [w:] *System ochrony praw człowieka drugiej generacji wobec nowych wyzwań cywilizacyjnych*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Kielce 2022.
- Świstak M., *System preferencji dla „uczelni publicznych 2.0”. Kilka uwag w czasie pandemii COVID-19* [w:] *System ochrony praw człowieka w Polsce w czasie wyzwań pandemicznych*, t.3, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2022.
- Świstak M., *Zdalne świadczenie pracy w czasie epidemii koronawirusa SARS-Cov-2 w Polsce. Wybrane zagadnienia* [w:] *Prawo i administracja we współczesnym świecie. Kierunki zmian*, red. M. Stanisławska, Łódź–Kielce 2020.
- Trybka W., *Gwarancje konstytucyjnego prawa do nauki w szkole niepublicznej* [w:] *Dookoła Wojtek. Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018.
- Winczorek P., *Źródła prawa w projekcie Konstytucji Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego*, „Przegląd Legislacyjny” 1996, z. 4.